מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מרץ 2014

הקמת אגף הקשר התקשוב

החודש לפני 11 שנים הוקם אגף הקשר והתקשוב בצה"ל, הקמת אגף חדש במטה הכללי הינו מאורע שקורה לעיתים רחוקות.
אגף הקשר והתקשוב הוקם על יסודות חיל הקשר האלקטרוניקה והמחשבים, בדומה לאמ"ן, חה"א וחיל הים, אגף התקשוב אמון הן על בנין הכח והן על הפעלתו.
כיום, בראש אגף התקשוב עומד האלוף עוזי מוסקוביץ'.
האגף בנוי משתי מסגרות כאשר בראש כל אחת מהן קצין בדרגת תת אלוף: קשר"ר- קצין הקשר והתקשוב הראשי- תא"ל אייל זלינגר, ומפקד היחידה לתקשוב ולטכנולוגיית המידע (לוטם) תא"ל דני ברן.
בנוסף קיים תא"ל במפקדת זרוע היבשה: תא"ל מייקה מסטאי, המשמש כרח"ט תקשוב ביבשה.

היסטוריה:
עד להקמת אגף התקשוב במרץ 2003, סמכויותיו היו בעיקר תחת אגף המבצעים במטכ"ל. עם ההתפתחות וגדילת המורכבות של המערך התקשובי והטכנולוגיה בצה"ל היה צורך בריכוז של מאמצי התכנון והנחיות הפעילות וסדר העדיפות התקשוביות בצה"ל. הקמתו אגף במטה הכללי, דבר הקורה לעיתים רחוקות, שייעודו עיסוק בנושא התקשוב, היתה ביטוי לדגש ששם צה"ל על מחשוב, תקשורת נתונים, ועל שליטה ובקרה, לאחר עבודת מטה שנעשתה ע"י הרמטכ"ל, רא"ל בני גנץ, בהיותו מפקד גייס בפיקוד הצפון.
בדצמבר 2005 החליט הרמטכ"ל דן חלוץ להעביר את הכפיפות של חיל הקשר מאגף התקשוב לזרוע היבשה, כחלק משינוי ארגוני כולל בצה"ל, שבמסגרתו הועברו גם חילות אחרים לזרוע היבשה. מלחמת לבנון השנייה הייתה המלחמה הראשונה שבה נטל חלק אגף התקשוב. בתחילת שנת 2008 החזיר הרמטכ"ל, גבי אשכנזי, את חיל הקשר לאגף התקשוב.

אגף התקשוב נמצא בליבת העשייה הצבאית בתחומי התוכנה, הקשר והטכנולוגיה, המוצאת את ביטויה באופן בולט בשני העשורים האחרונים, נוכח כניסת הטכנולוגיה והמחשוב בצורה נרחבת לפעילות הצבאית. משימות האגף, מעבר לנושאי הקשר הקלאסי, הם טכנולוגיה, מחשוב, הגנה בסייבר והצפנה. האגף הינו הצעיר מבין אגפי המטכ"ל ואנשיו פועלים לשמור על עליונות טכנולוגית בעולם התוכנה והמחשוב.
ביולי 2013החל התהליך המרכזי להעתקת יחידות אגף התקשוב ממקומם במרכז הארץ אל אזור באר שבע במסגרת התוכנית הלאומית של עלית צה"ל לנגב.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מרץ 2014

הקשר במבצע נחשון

מצור וקשר בירושלים- ירושלים, שבה חיו באותה תקופה כ-100,000 יהודים, היתה מוקפת מכל עבריה באוכלוסיה ערבית עוינת.
מיד לאחר הכרזת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 על תוכנית החלוקה, החלה להיפגע התחבורה הסדירה אל העיר שהחמירה מיום ליום.
כתוצאה מכך, סבלו אנשיה ממחסור חמור במזון, במים ובתשתיות. הפתרון להתקפות על כלי הרכב, היה נסיעה של שיירות משוריינות, מלווים באנשי ה"הגנה".
הערבים החלו לחסום את השיירות ולהתקיפם עם כח אש מרוכז, ואבידות היישוב היו כבדות מאוד. בסוף חודש מרץ 1948 הגיע היישוב לשעת משבר במלחמה בדרכים. הערבים הגבירו את מאמציהם לניתוק העיר, מתוך ידיעה "כי הכנעת ירושלים העברית תהווה מכה אנושה ליישוב היהודי".
הנהגת היישוב החליטה לפרוץ את הדרך לירושלים ויהיה מה. בראשית אפריל, התקבלה ההחלטה על יציאה למבצע לפריצת מהדרך אל העיר, "מבצע נחשון".
שיטת העבודה היתה יצירת רצף טריטוריאלי, והמעבר מאבטחת השיירות לאבטחת ציר הכיבוש.
חטיבת "נחשון" הוקמה לצורך השתלטות על הציר לירושלים והיא הורכבה מ-3 גדודים עם יחידות רגלים, ליווי משוריין וסיירות.
מבצע "נחשון" בפיקודו של שמעון אבידן, מפקד חטיבת גבעתי, החל בליל 3-2 באפריל, עם כיבוש הקסטל בידי הפלמ"ח. בליל 5-4 באפריל פשט כח גבעתי על מפקדתו של חסן סלאמה, ליד רמלה, ופוצץ את הבנין על יושביו.
סלאמה לא היה במקום, אולם מספר הנפגעים היה רב.
מטרתו של המבצע היתה להשתלט על הכפרים הערביים החולשים על הדרך בקטע שבין חולדה לקרית ענבים, ולאבטח את התנועה בציר באמצעות חסימת דרכי הגישה מן הכפרים הערביים המרוחקים יותר, ע"מ להעביר לירושלים שיירות אספקה ותגבורת.

הקשר במבצע "נחשון":
מבצע "נחשון" היה חלוצי גם בתחום הקשר, משום שפעם ראשונה התקשורת בין המפקדים התבססה על קשר רדיו רציף. יחד עם זאת, היה מחסור כבד בציוד קשר ובציוד רדיו בפרט.
ראש שירות הקשר, יעקב ינאי נפגש עם בן גוריון והסביר לו את חשיבות התקשורת בצבא מודרני.
לאחר ביסוס הרעיון במטה ה"הגנה" ואישורו ע"י בן-גוריון החלה הקמת החטיבה.
לקצין הקשר החטיבתי התמנה יצחק אלמוג, לימים הקשר"ר השני (1949-1954) .
שרות הקשר של ה"הגנה" הפעיל סוגי ציוד שונים להעברת מסרים בין יחידות:
- הופעלו יוני דואר לקשר בין ישובים.
- הופעלו מערכות איתות ראייה, שכללו: איתות דגלים, הליוגרף ופנסי איתות.
- הופעלו מערכות תקשורת טלפונית, בעיקר באמצעות רשת הטלפונים הציבורית, ולאחריה סלילת קווי שדה וחיבורים למרכזיות שדה.
- הופעל ציוד רדיו מגוון.
לראשונה אורגן מבצע תקפי ברשתות רדיו מאורגנות ומודרניות וקשר נייד שהקנה תקשורת רציפה ואמינה.
החשיבה היתה ממוסדת והוגדרו תוכניות גיבוי (מבצעים ב').
במהלך מבצע "נחשון" על פעילותיו, מערכיו והיקפו - תחת האש וחוסר הידיעה, התרחשו אירועים אותם נוכחנו לגלות ממקור ראשון - שמואל ירושלמי, קצין הקשר בגזרה המערבית של הלחימה. אירועים אלו גוללים בחובם אומץ רב עם צוהר להבנת הידע הקיים בקשר בתקופה ההיא: דוגמת, "הטענת" הסוללות בשמש - במהלך הלחימה, למכשירי הקשר הניידים סופק מתח פנימי באמצעות סוללה. סוללות אלו היו חד-פעמיות, חלקם הגדול לא תקינות ובכל מקרה לא ניתן היה לעשת בהן שימוש חוזר.
בגזרת הלחימה של שמוליק, נוצר מחסור בסוללות עקב השימוש הרב, ולכן החליט שמוליק לבצע בדיקה לסוללות- לפתוח אותן ולחקור את מרכיביה הפנימיים.
כתוצאה מהעמדה של הסוללות בשמש, חלקם חזרו לעבוד ומלאו תפקיד חשוב בעקבות המחסור הקיים.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • מרץ 2014

איש המודע

זיוה ארבל

- קצינת הקשר הראשונה של צה"ל
- קצינת הקשר של הגדוד השלישי בחטיבת "יפתח".

זיוה הלוי, לימים ארבל, עלתה ארצה בגפה מטורקיה בגיל 16 בעליית הנוער והתגייסה לפלמ"ח. בוגרת קורס מ"מים, בו היתה הבחורה היחידה לצד 136 בחורים.
השתתפה בכיבוש צפת, בקרבות לטרון, בכיבוש לוד ורמלה, בקרבות בנגב ופעמיים גם נפצעה.
באחד הקרבות באזור עזה, כמעט נהרגה כאשר קליע פגע במ.ק. 300 שעל גבה. למזלה הקליע פגע בסוללה ולמרבה הפלא המכשיר גם המשיך לעבוד.
בלילה שבין ה-14 ל-15 במאי 1948 שמעה במכשיר הקשר את קולו של יגאל אלון, מורה לה להודיע לכל היחידות שבן גוריון הכריז על הקמת מדינת ישראל.

בגיל 83, כשהיא אם לשלושה, סבתא לשישה נכדים וסבתא רבא לשלושה נינים.
זיוה מודה שכאשר שירתה בפלמ"ח היתה לסמל של נחישות ועיקשות, אבל 62 שנה מאוחר יותר, בסלון ביתה בסביון, כשאיתמר בעלה לצידה, היא מצהירה: "הייתי אני - זה הכל".
זיוה ארבל הלכה לעולמה לפני כשנה בגיל 86.